

С. П. Грушко

Науково-технічний переклад у професійному дискурсі

Стаття присвячена проблемам науково-технічного перекладу у професійно орієнтованій комунікації. Сучасний етап розвитку українського суспільства актуалізує практичну діяльність людини в науково-технічній сфері, від якої залежить економічна стабільність країни. Цей факт стимулює активний обмін науково-технічною інформацією, активізує дослідження проблем науково-технічного перекладу, сприяє розвитку науково-технічної комунікації. Актуальність статті зумовлена недостатнім дослідженням тематики, пов'язаної із проблемами технічного перекладу в Україні як складової професійного спілкування. Увага акцентується на особливостях науково-технічного перекладу спеціальної літератури та вимогах адекватного перекладу цього типу текстів. Науково-технічний переклад розглядається як складова науково-технічного дискурсу – "професійної зони певного професійного дискурсу".

Ключові слова: науково-технічний переклад, науковий дискурс, адекватність, прикладне мовознавство.

Статья посвящена проблемам научно-технического перевода в профессионально-ориентированной коммуникации. Современный этап развития украинского общества актуализирует практическую деятельность человека в научно-технической сфере, от которой зависит экономическая стабильность страны. Этот факт стимулирует активный обмен научно-технической информацией, активизирует исследование проблем научно-технического перевода, содействует научно-технической коммуникации. Актуальность статьи определяется недостаточным исследованием тематики, связанной с проблемами технического перевода в Украине как составляющей профессионального общения. Внимание уделяется особенностям научно-технического перевода специальной литературы и требованиям адекватного перевода этого типа текстов. Научно-технический перевод рассматривается как часть научно-технического дискурса – "профессиональной зоны определённого профессионального дискурса".

Ключевые слова: научно-технический перевод, научный дискурс, адекватность, прикладное языкознание.

The article deals with the issues of scientific and technical translation in professional communication. The present stage of development of the Ukrainian society manifests practical activities of a person in the scientific

and technical sphere influencing the economic stability of the country. This fact stimulates active information exchange, activates the study of scientific and technical translation, facilitates the development of scientific and technical communication. The relevance of the article is caused by insufficient study of the issues of the technical translation in Ukraine as an integral part of professional communication. Attention is given to the specifics of scientific and technical translation of specialized literature and the demands of adequate translation of this text type. Scientific and technical translation is regarded as a part of scientific and technical discourse, i. e. professional sphere of the definite professional discourse.
Key words: scientific and technical translation, scientific discourse, adequacy, applied linguistics.

Нова соціально-економічна парадигма сучасного етапу розвитку українського суспільства актуалізує практичну діяльність людини, у першу чергу у науково-технічній сфері, розвиток якої – умова економічної стабільності країни. Цей факт призводить до інтенсифікації процесів обміну науково-технічної інформації, актуалізує проблеми науково-технічного перекладу і, як наслідок, сприяє розвитку науково-технічної комунікації. Сьогодні науково-технічний переклад не тільки сприяє обміну спеціальною інформацією, а є важливою складовою науково-технічного дискурсу – "професійної зони певного професійного дискурсу" [3, с. 7].

Приєднання України до цінностей ЄС ставить перед українськими вищими навчальними закладами мету підготовки професійних перекладачів науково-технічної літератури та технічної документації з їх подальшим виходом на європейський ринок перекладацьких послуг. Проте досягнення цієї мети вимагає вирішення основної проблеми науково-технічного перекладу – поєднання знання іноземної мови зі знанням у галузі науки і техніки, про які йдеться у перекладі. Отже, актуальність запропонованої розвідки зумовлена недостатнім дослідженням проблем технічного перекладу в Україні, зокрема в царині науково-технічної літератури та технічної документації як найважливішої складової професійно орієнтованого спілкування. Актуальність проблеми визначає мету і завдання дослідження: визначення особливостей науково-технічного перекладу спеціальної літератури; виявлення поширених загальних труднощів, які слід враховувати при перекладі науково-технічної літератури.

Відомо, що сучасний ринок перекладацьких послуг відчуває нестачу технічних перекладачів і з лінгвістичною, і з технічною освітою. Протягом останнього десятиліття ведуться тривалі дискусії про

базову освіту науково-технічних перекладачів. Одні автори вважають, що технічний перекладач повинен мати базову освіту в галузі іноземних мов, з потужною термінологічною базою і технічними знаннями, які перекладач здобуває під час практичної роботи. Інші учені схиляються до думки професійного знання відповідної галузі науки і техніки, а знання іноземної мови є вторинним, особливо при перекладі на рідну мову (дослідження В. Карабана [1], А. Коваленко [2], І. Колеснікової [3], К. Сухенко [5], О. Пономаріва [4], О. Швейцера [6], І. Шевченко [7] та інших).

Різні підходи щодо технічного перекладу знайшла своє відображення у двох технологіях перекладу: у першому випадку науково-технічний переклад виконується перекладачами-лінгвістами з наступним редагуванням фахівців з профільною технічною освітою; у другому – переклад здійснюють фахівці певних галузей знань, а редагування – лінгвісти. Проте, незалежно від технології виконання технічних перекладів, проблема кваліфікованих перекладачів залишається гострою.

Будь-який науково-технічний текст будується за законами логічного мислення. З точки зору завдань і функцій конструкції науково-технічних текстів на відміну від емоційно-риторичних структур інших типів дискурсів (художнього, мас-медійного, молодіжного тощо) будуються як раціонально-логічні структури. Їм притаманна логіко-понятійна сутність, оперування об'єктивними фактами, чітка система аргументацій, яка спирається на аналітичний метод. Цей тип перекладу вимагає від перекладача знання фахової термінології мовою оригіналу і мовою перекладу галузі науки і техніки, до якої належить текст перекладу; володіння різними видами технічного перекладу. Безумовно, оптимальним є варіант наявності у перекладача, окрім лінгвістичної освіти, ще й фахової технічної освіти. Отже переклад науково-технічних текстів вимагає чіткості, термінологічної однозначності, логічності викладу.

У цьому контексті слід виділити найбільш поширені загальні труднощі, які потрібно враховувати при перекладі науково-технічної літератури:

1) наявність поширених складнопідрядних речень під час перекладу потребують їх грамотного поділу на прості речення із дотриманням граматичних норм рідної мови;

2) використання термінів, запозичених із споріднених галузей знань, вміння перекладача користуватися робочими джерелами інформації;

3) складнощі під час перекладу численних посилань на різні розділи, які ще не перекладені рідною мовою;

4) переклад безконтекстних фрагментів (таблиць, підписів під малюнками);

5) посилання на незнайомі для не фахівця прізвища (наприклад, у тому разі, коли важко зрозуміти, згадується чоловік чи жінка під певним прізвищем).

Кваліфікований, якісний переклад науково-технічних текстів має враховувати всі вищезгадані особливості та відповідати загальноприйнятим вимогам перекладу:

По-перше, бути адекватним, чітким, зрозумілим для користувача. Виклад тексту перекладу має буди логічним, послідовним і повним.

По-друге, переклад потрібно передавати грамотно з точки зору лексико-граматичних особливостей літературного варіанта рідної мови (а не діалектів регіонів). Текст перекладу має відповідати оригіналу за стилем, водночас із дотриманням стилістичних норм рідної мови. Не повинно бути стилістичних дефектів тексту, наприклад, зміщення логічного наголосу, розщеплення присудка, повторів тощо.

По-третє, текст перекладу має бути грамотним із точки зору галузі, в якій виконується. В тексті повинні бути стандартні словесні вирази, які використовуються у певній галузі знань. Стель тексту перекладу має відповідати жанровим особливостям документа. Термінологія, яка використовується в тексті перекладу, повинна відповідати нормативним документам країни.

По-четверте, текст перекладу має бути вільним від різного роду описок, пропусків, помилок друку, орфографічних та синтаксичних помилок і відповідати вимогам редакційно-видавничого оформлення (якщо це письмовий офіційний варіант перекладу).

Всі вимоги щодо особливостей перекладу науково-технічної літератури завжди пов'язані зі структурними особливостями і принципами іноземної та рідної мов у контексті навколишнього середовища, де вони існують. З огляду на це їх можна розглядати як переклад культур, адже мовні структурні особливості демонструють специфіку сприйняття довкілля носіями мови, що в результаті визначає сутність культури цілого народу. У цьому аспекті важливим для перекладача є знання про те, що граматична структура мови визначає ті аспекти даного явища або предмета, які дана мова повинна виражати, тобто граматичні форми впливають на семан-

тичний зміст фрази і семантику тексту в цілому. Під час перекладу слід враховувати, що носії мови, перш за все, звертають увагу на елементи, які є обов'язковими у рідній мові. Цей факт спричиняє неабиякі труднощі при перекладі, адже в іноземній мові є ціла низка слів, які не існують у рідній мові перекладача, або навпаки: у рідній мові перекладача є слова, які відсутні в іноземній мові. В першому випадку носії мови називають однослівно цілий ряд певних предметів, для яких в іноземній мові існують різні терміни. Завдання перекладача – знайти відповідну адекватну заміну цим термінам.

Коли певні культурні особливості передаються іншою мовою буквально, в перекладі з'являються і граматичні помилки, і незрозумілі / неправильні фрази. Зберегти і відтворити нюанси тексту оригіналу – необхідна умова адекватного перекладу. Особливо складно виконати всі ці завдання технічному перекладачеві, що працює із специфічною термінологією, де мовленнєві еквіваленти, замітники не завжди забезпечують адекватний і кваліфікований переклад із збереженням тих асоціацій, з якими пов'язане те чи інше слово іноземною мовою.

Дослідження науково-технічного перекладу у сучасному прикладному мовознавстві належать до найбільш актуальних, адже сучасні когнітивно-дискурсивні та комунікативно-дискурсивні практики стали основою для вивчення сутності фахової комунікації, її специфіки у контексті з іншими сферами людської діяльності. У цьому аспекті актуалізуються дослідження не тільки проблем науково-технічного перекладу, але й в цілому науково-технічного дискурсу в комунікативному мовознавстві.

Переклад є складовою науково-технічного дискурсу, який можна розглядати як "комунікативну подію" представлену різними лінгвістичними дослідженнями, що спрямовані на всебічний опис та характеристику мовленнєвого спілкування у специфічних комунікативних ситуаціях як сукупність "усіх вербальних та невербальних засобів, що використовує людина для обміну інформацією у науково-технічній сфері спілкування" [4, с. 130]. Це текст (тексти), "створені в результаті мовної діяльності представників певної лінгвокультурної спільноти, розглянутий у сукупності його лінгвістичних параметрів і соціокультурного контексту" [7, с. 152].

Отже, науково-технічний переклад займає особливу нішу в царині перекладу й у науковому дискурсі взагалі, оскільки відрізняється певними лексичними, граматичними, стилістичними особливостями; своєрідними труднощами самого акту перекладу; вирішує важливе

завдання наукової міжкультурної комунікації. Адже певні наукові досягнення, феномени наукового і технічного розвитку країни можуть не знаходити відповідних еквівалентів при перекладі рідною мовою. Знайти цей еквівалент – одне із завдань перекладача. У цьому разі перекладач – своєрідний посередник між культурами, який відіграє важливу роль у прогресивному науково-технічному розвитку країни. Основна зона функціонування науково-технічного перекладу – професійний дискурс.

Література

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
2. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : підручник / А. Я. Коваленко – К. : Інкос, 2002. – 317 с.
3. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.15 "Загальне мовознавство" / Колеснікова І. А. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. – 33 с.
4. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник / О. Д. Пономарів.– 3-тє вид., перероб. і доповн. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
5. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К. М. Сухенко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 2000. – 124 с.
6. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Швейцер. – М. : Наука, 2003. – 75 с.
7. Шевченко И. С. К определению понятия дискурса в исторической прагматике / И. С. Шевченко // Вісник ХДУ – № 435. Серія "Романо-германська філологія". – Х. : Харк. ун-т., 1999. – С. 150–153.